

פ"ג שמונה הלכות כו' עד פסול. פרק במה מדליקין (דף כ"ח): ואילו כי שהיו מרובעות כו' עד ומשמאל. פרק הקומץ רבה (דף ל"ה) ופרק עמוד יושב (דף כ"ד) ופרק במה מדליקין (שם דף כ"ח) : ושיכירך הפרסותיו עד ארבעה ראשים בגוץ זה. פרק הקומץ רבה שם ופרק במה מדליקין ובשומא רבה שם : ולרוקוין ער ומטיבין כו' עד חונק מקום הלעזמות. פרק הקומץ רבה (דף ל"ה) ובשומא רבה : ביצר סדור הפרסותיו זה עד אש המלק סדור זה. פרק הקומץ רבה (דף ל"ד) : כתב הראב"ד ז"ל רבינו האי גאון ז"ל אינו אומר כן וכו' ולפיכך חפס הגאון ז"ל דרך פשיטות הגמרא ושם הדיעות באמצע עכ"ל : ואינו אומר הכי המהדר הזה הוא מפרש כאש קיבל מרובותיו ר"ל בן גיאת ור"י אלפס ורבינו יוסף קארו הלוי בן מייגאס ורש"י והעומדים בשיטתו ז"ל כל קיבלו ויפירו. פרק הקומץ רבה. אולי אמת כי רבינו חס' ז"ל ורבינו עמודי בשיטת רבינו האי גאון ז"ל ורבינו המלוקות עד שהסבירו רבותינו בעל התוס' ז"ל לנאש ידי שניהם כי מקום שי בראש להניח שתי תפילין וכן בוצעו עד שהגלו ביהוד שמן השמים הוכיחו ואמרו כפלוטה בחרעא קד פלוגתא בבקיעא וכפשים אחרים שלא נתנו לגוץ כפכת ובמבטא כבר שלהו הקדמונים' מהנלו בקבר יחזקאל הנביא ע"ה תפילין גזוין חתה מראשיתיו ונדקום ומלאום כבדכן כמו שכתב רמז"ל וכן רבינו ברוב המלכיות. ומה שחמה הראב"ד ז"ל כי

הביט

אהבה. הלכות תפילין פיג

יורנו רבינו מה שכתב בפ"ג כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש מכנים פרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע צבית ראשון שהוא על ימין המניח וכו' ונחנו תלמידך קבלנו מרבותינו שקבלו מהגאונים ורבינו האל בראשם דעתינו הויות באמצע וכן פירשו בסנהדרין הא דאמר רב רואה את האויר פסול כגון קדש ושמוע. וגם כן קבלנו מהם כי הקלף נקרא אותו לא שהשער דבוק בו בעודו חי ודוכסוסטוס אותו לא שהיה דבוק בצער וכדומה לנו שנמצא בספרו הפך זה על כן משכנו ידינו מהם עד שיבא דברך יורנו כדת מה לעשות :

תשובה זה שעלה דעתכם בסדור הפרשיות וקלף שהוא החלק שהשער דבוק בו כך היה דעתו מקודם ככס ותפילין שהיו לי במערב כך היו וכך כתב אותו שכתב חיבור בתפילין שמו רבי משה בר מיימון מקורטובא ואותו חיבור הוא שהשער והטעם כל אנשי מערב מלפני וגם ה"ר יצחק זכרנו לברכה כותיה ס"ל בתשובה וגם חכם אחד יש שמו רבי יעקב קלעי ככה עשה והרבה גאונים חלקו על דבר זה וכל אנשי מזרח וכל אנשי ארץ הנבי הקדמונים חולקים על דבר זה ואמרו כי החכמים הנאמנים פתחו התפילין של רבינו האל והוא כתובה על הסדר שכתבתי בתפילין ורבי משה דרעי כשכח מן המערב לארץ ישראל היתה תפלה שלו כמו אנשי מקומם וכשהוא רבי דברי הגאונים הקדמונים והראיות שלהם השליך תפיליו ועשה על הסדר . והראיה ברורה בדבר זה מה שאמרו בהקדמה רבה והקורא קורא כסדרן כלומר כדי שיהא הקורא קורא קריאת הפרשה כסדר התורה ונראה זה לא היה בספרים שלנו אבל היה מאתנו הנוסחאות הישנות וכך היה כתוב בהם בכלן ומעשה רב שני ארץ ישראל כולם זיהוים במנהגו וזכרנו התורה כתבו איש מפי איש ולדברי הכל תפלה של יד סדר פרשיותיה על סדר התורה ודין הוא שיהא כתיבת שתיקה שיהא להדברי רבי יוסי מילה עור על של ראש ומניחה על ידו ש"מ סדר אחד לשתיקה . וכן לענין קלף ודוכסוסטוס טעות גדולה כל האומר כמו שעלה על דעתכם שהדבר ידוע שאנו מזכירין להיות הכתיבה תמה נאה ביותר ובפירוט אמרו חכמים שהכותב על דוכסוסטוס יכתוב במקום שיער והכתיבה שעל הקלף תהיה במקום שער ואם תאמרו כמו שאמרו מקלף הגאונים שהקלף הוא אותו חלק העצה מן העור שעל הצד שקורין אותו הערביים ר"ק ועושים אותו בסדר ולו שני פנים האחד חלק ציור שהוא הנאה לכתוב עליו ואחד שבו אדמומית מעטה ואינו חלק והכתיבה בו אינו נאה אלא מפוזרת ומדובללת והוא מקום השיער והדוכסוסטוס הוא החלק הדק מן העור שקורין אותו בלשון ערבי קטן ויש לו שני פנים האחד נאה לכתיבה והוא מקום השיער והפנים האחרים דבוקים בחלק העצה אינם ראויים לכתיבה כלל אלא הדיו נבלע בהם וכל האותיות יהיו מטושטשות , נמצא לדבריהם ולדברי אותם שאמרו ככה תהיה הכתיבה בקלף ודוכסוסטוס במקום ריעות ופחיתות שאין הכתיבה מעולה בהם . והראיה השנית שהכרעתי זה דברי האומר

כדברי סנהדרין בתפילין כי ה"א כי הדבר ידוע שספר תורה מקודש יותר מן התפילין והתפילין מקודשים יותר מן המזוזה וכך היה ההל"מ שיהא עור כל אחד מהם חזק ובריא כדי לעמוד ולהתקיים כפי קדושתו ס"ת הוא עור שלם ותפילין על הקלף שהוא חלי העור העצה ומזוזה על הדוכסוסטוס על החלי האחר הדק נמצא כל אחד מהם לפי מעלתו בקדושה מעלת עורו הקיימת וכתיבתו כל אחד במקום הנאה לכתיבה כדי שיהיה כתיבתו תמה ע"ל . ומ"ש בתשובתו וכן כתב אותו שכתב חבור בתפילין שמו רמב"ם מקורטובא הוא חכם אחד בן עירו של רבינו ושמו כשמו חיבור חבור בתפילין לבד שאילו רבינו לא כתב בתפילין לבד חיבור או טעות הוא שנפל בתשובה זו מ"מ אנו למדים ממנה הנריך לנו לענין שיטת רבינו וכבר פשט המנהג בכל המקום אשר שמענו שמשם כדברי רבינו ורש"י ז"ל בסדר הפרשיות : ואם החליף וכו' . בהקדמה מימלא דבר הנגאל אמר רב (ד' ל"ד ז') : ו תפלה של יד וכו' . שם ח"ר כיצד כותבין תפלה של יד כותבה על עור אחד ומניחה צבית אחד בעור ואם כתבן על ד' עורות והניחן צבית אחד יאל ונריך לדבר דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אינו נריך ואסיקנא התם דהדר ביה ר"י :

ז כשהוא גולל הפרשיות וכו' . כבר נתבאר : ח ובשםכניסין את הפרשיות וכו' . כבר נתבאר בראש הפרק . ועל מ"ש רבינו כורכין אותן במטלית ועל המטלית שיער כתב סמ"ג דבר זה להיפך בירושלמי דמגילה הל"מ שיהו כותבין בעורות וכורכין בשיער וטולין במטלית וכן הוא בשימושא רבה . ויש לומר לדעת רבינו דכיון דמוטב לכתוב השיער על המטלית מלכתחילה השיער על הפפשה ואח"כ לטולת במטלית דלא לא יהיה המטלית מיושב כמו שהוא כשכורך השיער מעל למטלית יש לנו לומר בירושלמי ושימושא רבה לא אהו למימר אלא שניך שיהיה שם כתיבת שיער וטולת מטלית אצל לא לענין שיהיה קפידא על הסדר וכ"כ סמ"ק וא"ח והנהגות מיימון דאין קפידא על הסדר : ומ"ש ושיער זה נריך להיות וכו' . ברייתא פ"ח שרשים (שבת ק"ח) : וכבר נהגו וכו' בשל עגל . כתוב בשימושא רבה כדי שיזכור עון העגל ולא יחסא . ומ"ש בשיער זכר לפי שהוא ארוך ונאות לקשריה יותר משיער שעל גופו :

ח בשתופרים את התפילין וכו' . עד שלהם . ברייתא פרק שמונה שרשים : י בשתופרים התפילין וכו' . כבר נתבאר בראש הפרק . ומ"ש והלכה רווחת וכו' עד לו י"ד עושה . בשימושא רבה : וכל התפירות וכו' . כ"כנס הרא"ש ונראה שפעמים מפני שהם מפרשים כן מ"ש בשימושא רבה על מספר התפירות בר מדעייל ונפיק : יא וצריך שיגיע החריץ וכו' ואם אין חריץ יכיר פסולות . ברייתא בפרק הקומץ (מנחות ל"ד ז') וכתבה הרי"ף בהלכות תפילין ושיון שנותן משיחה וחוט בין כל אחד ואחד ואם אין חריץ יכיר פסולות : ומ"ש שניך שיגיע החריץ עד מקום התפר . (שם דף ל"ה) אמר דימי אמר כיון דמיכר חו לא נריך . ופרש"י ונריך שניע

הנהגות מיימוניות ואפילו אם הפסיק בברכה ראשונה של יד לשל שנייה כנאונים שפסקו כן לקמן בפרק ד' אע"פ כן טוב יותר לעשות כן מלהיות לגמרי בלא תפילין . והא לך לשון הספר אשר נחלקו בו הגאונים האלה . גרסי' פרק הקומץ רבה כיצד סדור קדש שמוע והיה כי יביאן מיטין שמוע והיה אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מיטין הקורא כאן מיטין המניח ומתקדק רבינו חם דבריו מדלא קאמר והיה אם שמוע משמאל אלא שמוע משמאל ש"מ דשמוע לצד היצון וקדש לצד היצון השני . וכתב בספר המצות וז"ל ומ"מ נהגו אדום ובארץ ישמעאל כרבינו משה וברש"י וגם שלחו כתב פארץ ישראל שנפלה בימה שער קבר יהוקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסידור רש"י עכ"ל : [ז] הכי איתא בירושלמי דפרק קמא דמגילה וכן כתב בספר המצות : * [בסור שם לדעת הרא"ש אם לא כרכן בקלף או מטלית לא נפסלו וע"ש] : [ה] בשימושא רבה כנגד י"ב שבטים : [ו] כשתסיר שבט מלכות וכוונה שהם יהודה ולוי יהיו י וכשתוסף מנשה ואפרים יהיו י"ד : [ז] וכן פירש"י הא דאמר פרק הקומץ צריך שיגיע חריץ למקום התפר דקאי על חריצי הבתים . וכן משמע בברייתא גבי בתים דתניא אם אין חריץ יכיר פסולות וכן פירש ענין . ורבותינו פירשו פירוש אחר דקאי על קספי השנין מבהוץ ע"י בסח"ת וס"ע :

(*)

שמוע	והיה אם שמוע
שמע	והיה כי שמע
והיה כי שמע	והיה כי שמע
והיה כי שמע	והיה כי שמע

מקום הרצועות

(**)

קדש	והיה	שמע	והיה
לי כל	כי	ישראל	אם שמע
בכור	יבאך		

גולל אותן מסופן לתחלתן עד שתמצא [ו] כשתפתח הפרשה תקרא כל פרשה ופרשה מתחלתה עד סופה : ח ובשםכניסין את הפרשיות בבתיים שלהם * כורכין אותן במטלית ועל המטלית שיער ואחר כך מכניסין אותן בבתיקה . ושיער זה צריך להיות שיער בהמה או של חיה מהורה ואפילו מנבילות ומריפות שלהן . וכבר נהגו כל העם לבורכין בשיער זנב העגלים : ט כשתופרין את התפילין אין תופרין אלא בגידין של בהמה או של חיה מהורה ואפילו מנבילות ומריפות שלהן . לוקחין הגידין שיש בעקב הבהמה או החיה מהורים והם לבנים . ואם הם קשים מרכיבין אותן באבנים וכיוצא בהן עד שיעשו כפשתן ושווין אותן ושוזרין אותן ובהן תופרין התפילין ויריעות ספר תורה : י כשתופרין התפילין תופרין אותן ברבוע . והלכה רווחת שיהיו בכל צד שלש תפירות עד שיהיו הכל שתים עשרה [ז] תפירות בין של יד בין של ראש . ואם עשה התפירות עשר או [ז] ארבע עשרה עושה . וכל התפירות יהיה החוט שלהן סובב משתי רוחות : יא וצריך שיגיע החריץ של תפילין של ראש עד מקום [ז] התפר . ואם היה החריץ ניכר כדי שיהיו ארבעה ראשין נראין לכל ואע"פ שאין החריץ מגיע למקום התפר כשרות . ואם אין חריץ ניכר פסולות . וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור חוט או משיחה

א עור שם ס' ל"ב סמ"ג עשין שם :

המניח עיקר מן הראיה י"ל אדרבה הקורא עיקר כי המניח מראה לו האות שבו וזהו קורא ומתייחר כדכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואמר ר' אליעזר הגדול אלו תפילין שבראש אלאם בראיה חליא מילתא . ומה שאמר עוד כי מן הראש הוא ראוי להתחיל ולא מן האמצע י"ל אדרבה אמצע עיקר וראיה על הגלגל והספר מניין מכלל יוסף אלהים הופיע ואר"ל שמונת נשתכלל העולם והוא אמצעות העולם . ואם מפני גוף האדם ראה לומר הלא נחלקו ציומא גבי מפקחין עליו את הכל וכן בסוטה פרק עגלה ערופה אם באפיו נשמה חיים שהוא בראש או בעצמו שהוא אמצעייתא . ואי משום קריאת הפרשיות והלא תורה מזוהרת ונחמה . ואני תמה על מעלת רבינו ז"ל שהיה מקובל בנכחות איש מפי איש אף בא להכריע בנכרח דברים שהם כשבונו של עולם ובהיותו מהפך להאריך בזה מאלף לחכמי לונ"ל ז"ל שאלו בזה מ"מ ז"ל והביא להם בחייו וקצתו לשון והעמקתי לשונו : שאלה יורינו רבינו מה שכתב בפ"ג וכו' (ענין כ"מ לשון השאלה והתשובה) כדי שיהיה כתיבה תמה עכ"ל השאלה והתשובה : ואח"כ ראה גם ראה והבן חורף הדברים כפרטן והעניינים כפשוטן ותעמוד על עמקן וסדרן ויודע עוד אמרם שהק"ה מניח תפילין ישיב שיש לכל הדעות שם ועקף ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם למחשבים וישיב דברי על דרך האמת כממשל משל הנמשל וכבר העיר עלינו רוח ממרום ומאלו מדרש נכתב ונעלם והאורכנו לשון מה שהורגנו ותפסנו והחזקנו בכסדרן וכן נהגו רבותינו האחרונים י"ע שלמדנוי חכמה הראש"א והרבי"ט מפי הרב החסיד ר"י בן הראב"ד ז"ל ועל פי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל וכו' : תפלה של יד כותבין וכו' עד יתר על הישעורים האלו כשחמ . כלל פרק הקומץ רבה (דף ל"ה) ובשימושא רבה :

המניח עיקר מן הראיה י"ל אדרבה הקורא עיקר כי המניח מראה לו האות שבו וזהו קורא ומתייחר כדכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואמר ר' אליעזר הגדול אלו תפילין שבראש אלאם בראיה חליא מילתא . ומה שאמר עוד כי מן הראש הוא ראוי להתחיל ולא מן האמצע י"ל אדרבה אמצע עיקר וראיה על הגלגל והספר מניין מכלל יוסף אלהים הופיע ואר"ל שמונת נשתכלל העולם והוא אמצעות העולם . ואם מפני גוף האדם ראה לומר הלא נחלקו ציומא גבי מפקחין עליו את הכל וכן בסוטה פרק עגלה ערופה אם באפיו נשמה חיים שהוא בראש או בעצמו שהוא אמצעייתא . ואי משום קריאת הפרשיות והלא תורה מזוהרת ונחמה . ואני תמה על מעלת רבינו ז"ל שהיה מקובל בנכחות איש מפי איש אף בא להכריע בנכרח דברים שהם כשבונו של עולם ובהיותו מהפך להאריך בזה מאלף לחכמי לונ"ל ז"ל שאלו בזה מ"מ ז"ל והביא להם בחייו וקצתו לשון והעמקתי לשונו : שאלה יורינו רבינו מה שכתב בפ"ג וכו' (ענין כ"מ לשון השאלה והתשובה) כדי שיהיה כתיבה תמה עכ"ל השאלה והתשובה : ואח"כ ראה גם ראה והבן חורף הדברים כפרטן והעניינים כפשוטן ותעמוד על עמקן וסדרן ויודע עוד אמרם שהק"ה מניח תפילין ישיב שיש לכל הדעות שם ועקף ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם למחשבים וישיב דברי על דרך האמת כממשל משל הנמשל וכבר העיר עלינו רוח ממרום ומאלו מדרש נכתב ונעלם והאורכנו לשון מה שהורגנו ותפסנו והחזקנו בכסדרן וכן נהגו רבותינו האחרונים י"ע שלמדנוי חכמה הראש"א והרבי"ט מפי הרב החסיד ר"י בן הראב"ד ז"ל ועל פי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל וכו' : תפלה של יד כותבין וכו' עד יתר על הישעורים האלו כשחמ . כלל פרק הקומץ רבה (דף ל"ה) ובשימושא רבה :

שיגיע חריץ שצין בית לזית עד מקום התפר למטה כלומר עד בית מושבו דהיינו תיחורא. והרמב"ם כתב ש"מ שהריץ של ש"ן דהיינו חורף של ש"ן למטה יגיע עד אחיו התפר וכפי זה נראה, ונהגו כשני הפירושים להגיע חריץ ש"ן וחריץ הבדלת הבתים עד התפירה לחומר כחציו ודלא כרז דמי עכ"ל: ומ"ש רבינו שאם לא היה החריץ מגיע למקום התפר כשר והוא שיהיה ניכר החריץ. טעמו מדתני

בהקומץ (ס"ג ל"ד) ואם אין חריץ ניכר פסולות משמע דכל שהוא ניכר כשר בכל גווני ואם כן כי אמר חציו חריץ ש"ן שגוע חריץ למקום התפר למטה חמור כן ולא לעכב ואע"פ שהמרדכי כותב כזה רבינו פשיטא ליה:

יב רחבה כלורך השעורה. כ"כ הר"ף ז"ל: ואורך רצועה של ראש כדי שתקיף את הראש וכו'. בסוף פרק הקומץ (ס"ג ל"ה ב') וכמה שיעוריהו אמר ר"ל עד אצבע לרידא רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט רבה קטיר להו ופשיט שדי להו רב אחא בר יעקב קטר ליה ומחליה ליה. ונראה שרבינו מפרש אצבע לרידא אצבע חמשה וברצועה של יד מיירי וקטר ליה ומחליה ליה היינו קטר בחמשה לרידא ומחליה פירוש קטר סביב אצבעו ג"פ ורבה קטיר להו ופשיט שדי להו קאי ארצועה של ראש וקטר להו היינו שהיה מקיף הראש וקושר הקשר ושאר הרצועות פשים שדי כלומר היה פושטן ומשליכין שיהיו תלויות לפניו. ומ"ש רבינו עד שיגיעו עד הסבור נראה שכן היינו קבלה בידו. והסבור כתב שיגיעו של ימין עד הסבור ושל שמאל עד החזה וי"א של יד ימין עד המילה ושל שמאל עד הסבור:

יג וקשר זה חריץ כל תלמיד חכם וכו'. פ"ק דחולין (דף ס') מיימרא:

יד הרצועה של תפילין וכו'. בפרק הקומץ (מנחות דף ל"ה) אמר רבי יוחנן רצועות שחורות הל"מ ואוקימנא לה במחזן אבל מבפנים מחזיה זכע שיריה חוץ מאדום משום גנאי ודבר אחר מאי גנאי ודבר אחר מבפנים איכא זימנין דמתהפכא. והא דאמר' משום גנאי י"מ מפרשים שמה יאמרו שמיפה עלמו למאור חן בעיני הוונות ודבר אחר כהני עכו"ם שעושין סימנין מבגד אדום. ורש"י ז"ל פירש גנאי שמה יאמרו מדם חסידיו נלכדו ודבר אחר שמה יאמרו אשמו נדה בעל ונלכדו בדם. ורבינו כתב טעם דגנאי לזכר ולא חשש לכתוב עוד לו שמה לא היה בגירסתו. ומ"ש ולא יהיה לחורי הרצועה וכו':

טו העור שמחפין בו וכו'. פרק נגמר הדין (סנהדרין מ"ח ב') ח"ר זיפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואף על פי שלא עבדן לשמה רש"י אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיטענדו לשמה ופסק כח"ק. ומ"ש עור מנה. פי' דלא מליה ולא קמיה ולא עפין: ומ"ש ועור הרצועה חריץ עיבוד לשמה:

טז אין עושין תפילין אלא ישראל וכו':

יז תפלה של ראש וכו'. בפרק הקומץ (מנחות ל"ד ב') ח"ר יופי מודה לי רבי

משיחה להבדיל בין בית לבית. ומנהג פשוט להעביר גיד מגידי התפירה בכל חריץ וחריץ משלשתן: **יב** איכצד עושין הרצועות לוקחין רצועה של עור רחבה כאורך השעורה ואם היתה רחבה מזו השיעור כשרה. **יג** ואורך רצועה של ראש כדי שתקיף את הראש ויקשור ממנה הקשר ותמתח שתי הרצועות מכאן ומכאן עד שיגיעו לסבור או למעלה ממנו מעט. ואורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו שלש כריכות ויקשור. ואם היו הרצועות ארוכות יתר על שיעוריהם האלו כשרות: **יד** יומכנים רצועה של ראש בתובר שלה. ומקיף במדת ראשו וקושר קשר מרובע כמין דל"ת. וקשר זה צריך כל תלמיד חכם ללמדו ואי אפשר להודיע צורתו בכתב אלא בראיית העין. וכן בשל יד קושר קשר כמין ט"ו י"ד. ותהיה הרצועה של יד עולה ויורדת בתוך הקשר כדי שירחיב ויקצר בעת שירצה לקשור על ידו: **יז** הרצועות של תפילין בין של ראש בין של יד פניהם החיצונים שחורים וזו הלכה למשה מסיני. אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים הן אם היו ירוקות או לבנות כשרות. אדומות לא יעשה שמה תהפך הרצועה וגנאי הוא לו. ולא יהיה אחורי הרצועה לעולם אלא כעין הקציצה אם ירוקה ירוקין ואם לבנה לבנים. ונוי [נ] הוא לתפילין שיהיו כולן שחורות הקציצה והרצועה כולה: **טו** יהעור שמחפין בו התפילין ושעושין ממנו הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף הטהורים ואפילו נבלות וטרפות שלהן. ואם עשה מעור טמאים או שחפה תפילין בזהב פסולות. ועור הרצועה צריך עיבוד לשמה. אבל בעור [ט] שמחפין בו אינו צריך עיבוד כלל אפי' עשהו מצה כשר. ומקומות הרבה נהגו לעשות אותן בעור מצה: **טז** אין עושין תפילין אלא [ט] ישראל שעשייתן ככתיבתן מפני השי"ן שעושין בעור כמו שאמרנו. לפיכך אם חיפן הכותי או תפרן פסולות והוא הדין לכל הפסול לכתבן שלא יעשה אותן: **יז** תפלה של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד. במה דברים אמורים כשלבשן. אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם מעולם אם רצה להחזירן ליד מותר. וכיצד עושין טולה עליה עור עד

יח תפילין שנפסקו וכו'. שם (דף ל"ה) אמר רב הונא תפילין כל זמן שפני טבין קיימות כשרה ורב חסדא אמר נפסקו שמים כשרה שלש פסולות אמר רבא הא דאמר מר שמים כשרה לא אמרן אלא זו שלא כנגד זו אכל זו כנגד זו פסולה וזו כנגד זו נמי לא אמרן אלא בעתיקתא אכל בחדתא לית לן בה. ח"ל חציו לרב יוסף ה"ד עתיקתא וה"ד חדתא ח"ל כל היכא דכי מחליה בשלחא והדר חליה חדתא ויודק עתיקתא. ופירש רבינו ברור הוא וי"מ צענין אחר ח"ל ח"ל אסכנדינו ז"ל בביאור ח"א י"מ מפרשים הא מיימרא דרב הונא שכל זמן שטבילה קיימת פי' התיחורא תהא קיימת בתפירותיה כולם כשרה ורב חסדא אמר אפילו נפסקו שתי תפירות עדיין כשרה שאין נפסלת אלא בפסיקת ג' תפירות אמר רבא הא דאמר רב חסדא דנפסיקת שתי תפירות לא מפסלה היינו דוקא שנפסקו זה שלא כנגד זה שכל תפירה מ"ד תפירות יש לה פנים ואחור שאם נפסקת התפירה שמלך פנים תהא התפירה שכנגדה מאחור קיימת וכן אם נפסקת מלך חוץ תהא אותה שכנגדה מלך פנים קיימת אבל אם נפסקת מבפנים ומאחור שגמלאות שנעשו שמים זו כנגד זו מופסקות פסולה ולא אמרן בנפסקו שמים זו כנגד זו שפסולה אלא בחדתא שפי' שם חדשות ועדיין לא נתיישב העור העליון על התחתון אלא על ידי חיבור התפירה שלמעלה ומלמטה הילכך כשיפסקו שתי התפירות זו כנגד זו אחד מלמעלה ואחד מלמטה שלא נשתייר לתיחורא במה שתיישב פסולה ודוקא כשהיה חדשה אכל כשהיה ישנה ומתיישבת במקומה אחר חתיכת התפירות כשרה אפי' נפסקו שתי תפירות זו כנגד זו ונתן סימן לחדשות כל היכא דמחליה בשלחא פירוש כל זמן שאחזן בעור התיחורא ומחליה בשלחא עורו מתפשט ונכדל מדביקותו העליון והתחתון וכשמיניחו חוזר ומתיישב במקומו נקראים חדשים ופסולות אכל אם אחז עור התיחורא ומושכו ואינו בא אחריי אלא עומד במקומו ואין נכדל העליון מהתחתון כשרות אפילו נפסקו שמים זו כנגד זו שכן זה נקראים עתיקתא. עוד יש סימן אחר כל היכא דמחלי במיתונא פירוש כשמוכר ברצועה התלויה בה ואחיה עור התיחורא אצתרה כלומר שנכדל עור התחתון מהעליון ע"י משיכתו נקראים חדתא ופסולות

שתעשה אחת וקושרה על ידו: **יח** תפילין שנפסקו התפירות שלהן אם היו שתי התפירות זו בצד זו או שנפסקו שלש תפירות אפילו זו שלא כנגד זו הרי אלו פסולות. במה דברים אמורים ביישנות אבל בחדשות כל זמן שפני טבין קיימות

א עור שם סי' ל"ג סמ"ג עשין שם: ב עור ח"ת סי' ל"ב סמ"ג עשין כ"ב: ג עור שם סי' ל"ג סמ"ג עשין שם: ד עור סי' ל"ב סמ"ג עשין שם: ה עור סי' מ"ב סמ"ג עשין שם: ו עור סי' ל"ב עינין שם סמ"ג עשין שם:

מגדל עז

ומכנים רצועה של ראש כו' עד כמין דל"ת. פרק כ"מ (דף כ"ח): וקשר זה חריץ כו' עד לקשר על ידו. פרק הקומץ רכס (דף ל"ה) ופ"ק דחולין (דף ט'): הרצועות של תפילין כו' עד מסיני. פרק כ"מ (דף כ"ח) ופרק המוילא (דף ע"ח) ופרק הקומץ רכס (דף ל"ה): אבל אחורי כו' עד והלצועה כולה. פרק הקומץ רכס (ס"ג): העור שמחפין בו עד פסולין. כשימוש רכס ופרק התכלת (דף מ"ב): ועור הרצועה כו' עד שלא יעשה אותן. פרק עומד ויושב (דף כ"ד): תפלה של ראש כו' עד לקדושה קלה. פרק הקומץ רכס (דף ל"ד): וכן רצועה של תפילין של ראש אין עושין אותה להפסל של יד. פרק הקומץ רכס (ס"ג) דק"ל וכן בלעזותיהן: בד"א בשלשן כו' עד יתר עליו. פרק הקומץ רכס (דף ל"ד) שם:

הנהגות מיימוניות

[ט] וכתב ר"י אלפס דימינא עד סבורא ורשטאלא עד חדיא ובורוע עד אצבע צרדא ובלבד שיהיו משולשות פירוש בג' כריכות כבעמוד. תרומה ומצות. וכתב ר"מ ופירוש שניהם ב' ספחים חוץ לקשר שאחורי ראשו חוץ לקשר שבורועו עכ"ל: [ט] וכן פרי' ודלא כ"מ שהרצועה עוברת מעט כמין יוד ובפרק ב"מ משמע בפירוש שאין שום תורה ברצועה ע"ש ע"כ: [י] אבל בספר התרומה כתב דשמה גם עור בתים צריך להיות שחור וכן ספר המצות ע"כ: [כ] אבל בספר התרומה פסק דגם עור הבתים צריך. עיבוד לשמן מדתניא ציפן זהב פסולות ובעור הבתים כתוב ש"ן והוי גוף הקדושה וטויר לעשות עור הבתים מקלף מעובר לשמן ואע"פ שהוא דק מיקרי שפיר עור דלא גרע מעוף סהור דחשיב עור וכותבים עליו תפילין ועוד דתניא יכתבם על ד' עורות ואם כתבן על עור אחד יצא אלמא דקלף איקרי עור. ואע"ג דלענין הוצאת שבת חלוקים עור וקלף בשיעוריהן אין קפידא בכך ויש אומרים שסוב והגון לעשות מקלף שליל מפני שלא נעברה בו (עבירה) תשמיש וגם סוב וגו' ולעשות בו קמץ הבתים והשיג' עד כאן. והער' או שמה כיון דהלכה למשה מסיני הוא שיהיו שחורות צריך השחרה לשמה ואסור בכתיב מידי דהוה אסוייה וצביעה דתכלת לצביעת דבענין לשמה כשמואל בפרק התכלת והמחמר תבא עליו ברכה. ספר התרומה:

[נ] ונ"ל השחרה הרצועות יש להסתפק אם יכול כותי להשחיר כמו שאר תיקון אסוייה וצביעה דתכלת לצביעת דבענין לשמה כשמואל בפרק התכלת והמחמר תבא עליו ברכה. ספר התרומה:

אהבה. הלכות תפילין פיג פ"ד

זו כנגד זו ואם אין נפסק התימורא העליון מן התחתון ע"י משיכה כזו אלא עומד ומתייבש במקומו ואינו כוון נקראים יסודות. זהו פי' סוגיא זו על דעת הרמב"ם ז"ל אמנם רש"י והר"ם מפרשים בעור חפוי הבתים עכ"ל. ודבריו מיוסדים על גי' רש"י ז"ל שהיא וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא. בחדתא אבל בעתיקתא לית לן בה אבל גירסת הר"ף היא כמ"ס לא אמרן אלא בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה והיא גירסת רבינו:

י"ט רצועה שנפסקה וכו'. ע"ס (ל"ה). אביי הוה קאלי קמיה דרב יוסף איפסיקא ליה רצועה דתפילין אמר ליה מהו למקטריה אמר ליה וקשרתם שמהא קשריה תמה אמר ליה רב אחא ברבי דרב יוסף לרב אבי מהו למקטריה ועיולי תפירה לגו אמר ליה פוק חזי מאי עמא דבר. ופירש"י דפסק ליה לאיסורא וכן דעת רבינו. וכחז' הר"ם ז"ל ומיירי ברצועה המקפת את הראש ואת הזרוע דהתם בעינן קשריה תמה:

ושורירי הרצועה וכו'. (ג"ז ע"ס) ח"ר פסק גרדומי רצועה כשרים ולא היא כלומר ואין כשרים עד דליהוי בהו שיעורא: ולעולם יזהר וכו'. ע"ס אמר רב נחמן בר יצחק ונוייהן לבר מוכח התם דקאלי ארצועות שהן חלקות מאל אחד ולכחות שחורות והוא נוייהן:

פ"ד א היכן מניחין תפילין וכו'. בסוף פרק הקומץ (מנחות ל"ז) בין עיניך זה קדקד היכא אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס. פי' מכה: ומ"ס וצריך לבין וכו' ויהי' הקשר בגובה העורף וכו'. ע"ס (דף ל"ה) ח"ר יעקב אמר רב יהודה קשר של תפילין צריך שיהא למעלה ועוד ע"ס צריך שיהא הקשר כלפי פנים ופי' רש"י למעלה בגובה הראש ולא למטה בצואר. כלפי פנים ממול עורף ולא בצדי הראש, ומזה נלמד שצריך לבין אותה בלמעלה דכיון שהקשר הוא ממול עורף ממילא הקפולה היא בין העינים ובלאו הכי צריך לעשות כן כדי לקיים קרא דכתיב והיו למסופות בין עיניך: ומ"ס ושל יד קושר אותה על שמאלו. ע"ס (דף ל"ז ל"ו) ידך זו שמאל ומייתי לה מדכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ור' נתן יליף לה מקרא אחר: ומ"ס על הקיבורת. ג"ז ע"ס (דף ל"ז) על ידך זו קיבורת וכחז' התוספות והר"ם קיבורת לשון קיבוצ' כשר כמו קיבורת דלחיני. וכחז' התו' והר"ם ז"ל דהיינו גובה הכשר שצונו שהוא בין הכתף והקובד"ו וכן דעת רבינו וכן הסכימו כל הפוסקים וכן המנהג פשוט:

ג המניח תפלה של יד וכו'. משנה פרק הקורא את המגילה עומד (דף כ"ד) העושה תפלתו עגולה סכנה ואין זה מזה נחנה על מלחו או על פס ידו הרי זה כפ"ד ה' חולץ של ראש ואחר כך חולץ להשיב שלום לרבו עד שיניח של ראש. ואם שח הרי זה עבירה וצריך לברך [ג] ברכה שנייה על מצות תפילין ואחר

ה וקושר של יד וכו'. ע"ס תנא כשנחת מניח של יד ופ"ד מניח של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ של יד בשלמא בהנחה של יד קודם דכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר ולטוטפות בין עיניך אלא בהליכה מל"ל אמר רבא בר המנונא אסברא לי והיו לטוטפות. בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שמים:

ו מי צריך להניח וכו'. בסופה פרק משוח מלחמה (דף מ"ד) שח בין תפלה לתפלה עבירה ה' צידו וחזר עליה מעורכי המלחמה ואף על גב דפליגי עליה היינו לענין המלחמה אבל כ"ע מודה דעבירה היא בידו. וכחז' הר"ם דמפסיק לענות קדיש וקדושה. ומ"ס רבינו צריך לברך וכו'. כנר נחבאר בסמוך: תפילין

של יד אסור לו לספר ואפילו של יד מי שבירך להניח תפילין וקשר תפילין של יד: ו' מי שבירך להניח תפילין וקשר תפילין של ראש. ואם שח הרי זה עבירה וצריך לברך [ג] ברכה שנייה על מצות תפילין ואחר

א עור שם סי' ל"ג סמ"ג עשין שם: ב עור שם סי' כ"ז: ג עור שם סמ"ג עשין שם: ד עור סי' כ"ז סמ"ג עשין כ"ב: ה עור סי' כ"ה כ"ז:

משנה למלך

דרכותא מיומא הגאונים ואני מנכר שני ברכות כו. וזה סותר למה שכתב בס' ב' כי ברכה תפילין של יד שייכת גם על תפילין של ראש וכן ה"ר שני ברכות ז"ע:

תפילין

הנחות מיימוניות

[מ] וכן פירש"י בפרק הקומץ בהא דאביי יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה א"ל מהו למקטריה א"ל וקשרתם קשריה תמה א"ל רב אחא ברבי דרב יוסף לרב אבי מהו למקטריה לכוני רבא דרב פירש"י להחמיר כרבינו המחבר וכן פסק בספר התרומה דאין להקל בלא ראייה ודלא כר"ת דפירש להקל וכן בשימושא רבה כתב היכא דפסיק רצועה לא שרי לברוכי עד דמיתחלף או לחיישה או לקשריה או להדקא שנאמר וקשרתם קשריה תמה ע"כ והיה דגריסין בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה י"א ר' זעירא איפסיק ליה גירא דרצועתא שאל לרב הונא ולרב קטינא ושרון ליה איפסיק ומן תניינות ושרון ליה דלא מן אולפן פירוש שלא מן הרין אלמא דשרי לתופרם כתב בסה"ת דשטא גרם גירא דתפילין ומיירי בתפירה מרובעת שלמשה בתורתא ע"כ. אמנם בס"ה כתב שקבלה בידו שברצועה שנחתה בגדיה וכן מוכח לשון רצועה ופסק פ"ת דשרי וכן כתב ר"ם וז"ל פוק חזי מה עמא דבר פי' היתר נהגו מוכח לשון המור לא יחא דבר הוצץ ביניהם לבשרו כך משמע פי' דובחים (דף י"ט) [[ו]] שח [לשון המור סי' כ"ז] דוקא כשעושה כל מלאכתו בשמאלו אבל אם הוא כותב בימינו אע"פ ששאר מלאכתו בשמאל דינו כשאר כל אדם: * [וכתב מברך על של יד כשהוא לבדה א' ושל שר שהיא לבדה ב' עכ"ל וכן חס"ד שם]: [ג] וכן פירש ר"י אלפס וכן פרש"י דאמרין בפרק הקומץ רבה לא שח מברך אחת שח מברך שתיים פי' דקאי אשל יד ושל ראש כנעמור וכן נראה לרבינו שמחה וכן פירש בערוך בדרך שח וכן איתא בירושלמי כדבריהם אבל ר"ת פי' וכן ה"ג וכן רב עמרם דקומץ רבה קאי רק אתפילין של ראש והי' לא שח מברך אחת על של ראש דהיינו על מצות תפילין אבל להניח אין צריך דרי לו במה שבידך על של יד כיון שלא שח ולא הפסיק ביניהם אבל שח מברך ב' על של ראש שצריך לחזור ולברך להניח דלא סגי ליה במה שאמרה על של יד כיון ששח ביניהם וכן איתא בירושלמי בפירוש וכן פסק ר"י בברכות פרק הריוא וכן פי' ר"ם וכן סה"ת והמנות וכן כתב מורי רבינו בהשגחה מדקאמר סתמא דתלמודא על של ראש על מצות תפילין משמע דאיירי סתמא בלא עבירה בלדא סח: [ג] בפרק לולב וערבה אמר מר זוטרא חוינא ליה לרב פפא דכל אימת דמנח תפילין מברך ובסה"ת והמנות משמע דפסק כרבנן דבי רב אשי דכל איבת דמשמש מברכי כדאיתא התם: * [וכ"כ המור אפילו נמשכו ממקומם ומשמש בהם להחזירם צריך לברך]:

מגדל עז

ולעולם יזהר כו'. עד סוף הפרק. פרק בתרא דעירובין (דף ל"ז):

פ"ד היכן מניחין כו' עד תוס' כו. פרק הקומץ כ"ה (דף ל"ז): וצריך לבין כו' עד סוף הגלגול. פרק בתרא דעירובין: ושל יד כו' עד על לנכך. פרק הקומץ כ"ה ע"ס ונערינן (דף י"ט) פרק האומר משקלי עלי: המניח תפילין של יד כו' עד דרך הדוקים. פרק עומד ויושב (דף כ"ז): העושה תפלתו עגולה כאלו סכנה ואין זה מזה נחנה על מלחו או על פס ידו הרי זה כפ"ד ה' חולץ של ראש ואחר כך חולץ להשיב שלום לרבו עד שיניח של ראש. ואם שח הרי זה עבירה וצריך לברך [ג] ברכה שנייה על מצות תפילין ואחר

בו. פירוש תפירה לגו לתוך המעברתא שאינה נראה ע"כ: [6] כרי שיהיה ישראל למעלה ע"כ: * [ולשון המור סי' כ"ז] דוקא כשעושה כל מלאכתו בשמאלו אבל אם הוא כותב בימינו אע"פ ששאר מלאכתו בשמאל דינו כשאר כל אדם: [וכתב מברך על של יד כשהוא לבדה א' ושל שר שהיא לבדה ב' עכ"ל וכן חס"ד שם]: [ג] וכן פירש ר"י אלפס וכן פרש"י דאמרין בפרק הקומץ רבה לא שח מברך אחת שח מברך שתיים פי' דקאי אשל יד ושל ראש כנעמור וכן נראה לרבינו שמחה וכן פירש בערוך בדרך שח וכן איתא בירושלמי כדבריהם אבל ר"ת פי' וכן ה"ג וכן רב עמרם דקומץ רבה קאי רק אתפילין של ראש והי' לא שח מברך אחת על של ראש דהיינו על מצות תפילין אבל להניח אין צריך דרי לו במה שבידך על של יד כיון שלא שח ולא הפסיק ביניהם אבל שח מברך ב' על של ראש שצריך לחזור ולברך להניח דלא סגי ליה במה שאמרה על של יד כיון ששח ביניהם וכן איתא בירושלמי בפירוש וכן פסק ר"י בברכות פרק הריוא וכן פי' ר"ם וכן סה"ת והמנות וכן כתב מורי רבינו בהשגחה מדקאמר סתמא דתלמודא על של ראש על מצות תפילין משמע דאיירי סתמא בלא עבירה בלדא סח: [ג] בפרק לולב וערבה אמר מר זוטרא חוינא ליה לרב פפא דכל אימת דמנח תפילין מברך ובסה"ת והמנות משמע דפסק כרבנן דבי רב אשי דכל איבת דמשמש מברכי כדאיתא התם: * [וכ"כ המור אפילו נמשכו ממקומם ומשמש בהם להחזירם צריך לברך]: